

Islom dinining paydo bo'lishi

Allaberganova Asal Umrbek qizi

Telefon raqami: +998900780705

Asalallaberganova0705@gmail.com

Bekmurodova Shaxina Valijon qizi

Denov Tadbirkorlik va pedagogika institutining talabalari

Telefon raqam: +998945739229

Shaxinabekmurodova681@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada islom dinining ildizlari qayerga borib taqalganligi hamda dinning jahon hamjamiyatidagi o'rni haqida ma'lumotlar berib o'tilgan. Shuningdek islomdagi xalifaliklar davri haqida ham so'z yuritilgan.

Kirish so'zlar: Muhammad(s.a.v), Arabiston yarmoroli, Islom (arabcha الإسلام – „bo'ysunish“, „o'zini yagona Xudoga (Alloh) berish“), 125 dan ortiq mamlakatlarida yashovchi 1.8 milliarddan ortiq kishini tashkil etadi, Hiro g'orida yolg'izlik paytida, Jabroil farishta unga zohir bo'lib, Qur'onning dastlabki besh oyatini nozil qildi, Muoviya Usmonning qotillari, 634-yilda Xolid ibn Valid qo'shinini o'sha joyga ko'chiradi, 661-yilda Ali xorijiy Ibn Muljam tomonidan o'ldirilgan. Xorijiyar musulmonlar jamoasining bo'linishining „aybdorlari“ – Ali, Muoviya va Amr ibn al-Osni o'ldirishga umid qilishgan.

Islom tarixi – islom dinining shakllanishi va tarqalishi. Islom (arabcha الإسلام – „bo'ysunish“, „o'zini yagona Xudoga (Alloh) berish“) dunyodagi eng yosh va xristianlikdan keyin ikkinchi eng katta din, shuningdek, monoteistik Ibrohim dinidir. Dindorlar soni dunyoning 125 dan ortiq mamlakatlarida yashovchi 1,8 milliarddan ortiq kishini tashkil etadi. Imom Buxoriy hadislar to'plamiga ko'ra, 610-yilning Ramazon oyida (o'sha yil Grigoriy

taqvimi bo'yicha avgust oyiga to'g'ri kelgan), Muhammad payg'ambar 40 yoshda, Hiro g'orida yolg'izlik paytida, Jabroil farishta unga zohir bo'lib, Qur'onning dastlabki besh oyatini nozil qildi. [1.1] Islom dini payg'ambari Muhammad payg'ambarlik vahiyi kelish boshlanganidan keyin 3 yil ichida do'stlari va qarindoshlari orasida yashirin vaqt o'tkazdi. Bu davrda 40 ga yaqin kishi islomni qabul qildi, ular orasida Muhammadning rafiqasi Xadicha bintu Xuvaylid hamda kuyovi Ali ibn Abu Tolib, xalifa Abu Bakr va boshqalar bor edi. 613-yilda Muhammad Makkada payg'ambar sifatida omma oldida paydo bo'ldi. Makkaning hukmron doiralari Muhammadga dushman bo'lib, uning Makkadagi mavqei xavf ostida qoldi, 622-yilda u Madinaga hijrat qilishga majbur bo'ladi. Madinada yashovchi Avsa va Xazraj qabilalari Islomni qabul qilib, Muhammadning tarafdorlarining asosiy guruhiga aylandilar. Muhammadning umrining oxiriga kelib, butun Arabiston yarim orolini – Arab xalifaligini egallagan islom teokratik davlati tashkil topdi.

Odil xalifalik – Muhammad payg'ambar vafotidan keyin 632-yilda tuzilgan davlat. Xalifalikka to'rtta solih xalifa: Abu Bakr, Umar ibn Xattob, Usmon ibn Affon va Ali ibn Abu Tolib rahbarlik qilgan. Xalifalik hududiga Arabiston yarim oroli, Shom, Kavkaz, Shimoliy Afrikaning Misrdan Tunisgacha bo'lgan qismi va Eron platosi kirgan. Odil xalifalik Arab xalifaligiga asos solgan. Abu Bakr tayinlanganidan keyingi dastlabki kunlardan oq qiyinchiliklarga duch keldi. Bir paytlar islomga sodiq bo'lgan arab qabilalari islom jamoasidan uzoqlashib, uning birligi va barqarorligiga tahdid soldi. Murtadlik (ridda) Muhammad payg'ambar hayotlik davrida boshlangan, ammo murtadlar bilan urushlar uning vafotidan keyin boshlangan. Murtadlik shu qadar kuchli ediki, Arabistondagi Hijoz (Makka va Madina), at-Toifning Saqif va Ummonning Azd qabilalari bundan mustasno barcha qabilalarga ta'sir qildi. Ba'zi qabilalar farz sadaqa (zakot) to'lashdan bosh tortdilar, bu ham Islomning asosiy qoidalaridan chiqish sifatida ko'rildi. Ba'zi qabila boshliqlari bashorat da'vo qilganlar (Musailima, Sajja, Tulayha va boshqalar). Markaziy Arabistonda murtadlik harakatiga soxta payg'ambar Musaylama boshchilik qilgan. Abu Bakr musulmonlar qo'shinini 11 otryadga bo'lib, eng kuchlisi

Xolid ibn al-Volid otryadi edi. Xolid eng qiyin joylarga yuborildi va barcha janglarda, shu jumladan Yamamadagi Musaylamada g'alaba qozondi. Yil davomida murtadlarga qarshi janglar davom etib, Abu Bakrning g'alabasi va arab qabilalarining birlashishi bilan yakun topdi. Qo'zg'olonlar bostirilgach, Abu Bakr Arabiston yarim orolidan tashqarida bosqinchilik urushlarini boshladi. 633-yilda Abu Bakr Xolid ibn Validni Sosoniylar saltanatining eng boy viloyatlaridan biri bo'lgan Iroqqa yubordi. Shundan so'ng u Suriyaga 4 ta qo'shin jo'natib, 634-yilda Xolid ibn Valid qo'shinini o'sha joyga ko'chiradi. 634-yilda Abu Bakr kasal bo'lib qoldi va o'limidan oldin Umar ibn Xattobni xalifa etib tayinlashni vasiyat qildi. Yangi xalifa sosoniylar, Vizantiya imperiyasi va Misrga qarshi bosqinchilik urushlarini davom ettirdi. Bir paytlar kuchli davlatlar bo'lgan Vizantiya va Sosoniylar davlati bir-birini charchatib yuborgan, bu esa xalifalik qo'shinlariga ularni osonlikcha mag'lub etish imkonini bergan. 640-yilga kelib butun Mesopotamiya, Suriya va Falastin xalifalik nazoratiga o'tdi. 642-yilda Misr, bir yildan keyin esa butun Fors imperiyasi bosib olindi. Umar ibn Xattob xalifalikning siyosiy tuzilishiga asos solgan. U samarali soliq tizimi – devonni yaratdi. Barcha hokimlar (amirlar) bevosita xalifa tomonidan tayinlangan. Umar Muhammad payg'ambarning Makkadan Madinaga hijrat qilishlari (hijratlari) dan taqvim hisobini kiritdi. Umar ibn Xattob vafotidan oldin olti kishidan iborat kengash tayinladi va ular orasidan xalifani saylaydi. Da'vogarlarining hammasi quraysh edi. Kengash da'vogarlar sonini ikkiga (Usmon va Ali) kamaytirdi va bu lavozimga xalifa Usmon ibn Affonni sayladi. Usmon ichki muammolarga qaramay, o'zidan oldingilarning bosqinchilik urushlarini davom ettirdi. Xalifalik qo'shini Shimoliy Afrikani, Pireney yarim orolining qirg'oqbo'yi rayonlarini bosib oldi va Hind daryosining quyi oqimigacha yetib borgan Sosoniylar imperiyasini to'liq bosib oldi. Usmon davrida Qur'onning yozma matnini bitta kitobga yig'ish tugallandi. 656-yilda Usmon ibn Affon uning siyosatiga rozi bo'lmagan qo'zg'olonchilar tomonidan o'ldirildi. Uchinchi xalifaning o'ldirilishidan keyin Muhammad payg'ambarning sahobalari Ali ibn Abu Tolibni yangi xalifa etib

sayladilar. Ko‘p o‘tmay Ali Usmonning qarindoshlari bo‘lgan bir qancha hokimlarni ishdan bo‘shatib, ularning o‘rniga o‘zining ishonchli vakillarini tayinladi. Ali davrida xalifalik poytaxti Madinadan Kufaga ko‘chirildi. Usmon o‘ldirilgach, xalifalik aholisining bir qismi, az-Zubayr, Talha va Oisha boshchiligida jinoyatchilarni jazolash talabi bilan chiqishdi. Qo‘zg‘olonchilar tomonidan to‘plangan qo‘shin Basraga kirib, bu qotillikka aloqadorlikda gumon qilingan 600 ga yaqin kishini qatl qildi. Xalifa Ali o‘z qo‘shini bilan isyonchilar va unga bay‘at qilgan Usmonning qotillari bilan muzokaralar olib borish uchun Basraga yetib keldi. Sunniy manbalarga ko‘ra, Usmonning o‘limida aybdorlar Ali va isyonchilar o‘rtasidagi muzokaralar ularning ta‘qib va qatl etilishi bilan yakunlanishidan qo‘rqib, janglarni boshlagan. Ali va isyonchilar o‘rtasidagi jang musulmonlar o‘rtasidagi birinchi jang bo‘lib, „Tuya jangi“ deb nomlanadi. Xalifa Ali g‘olib bo‘ldi, Talha va az -Zubayr jangda halok bo‘ldi, Muhammad payg‘ambarning xotini Oysha Hasan ibn Ali hamrohligida Madinaga yuborildi. Shundan so‘ng xalifaning Suriyadagi noibi, Usmonning qarindoshi bo‘lgan Muoviya Usmonning qotillari jazolanmaguncha xalifaga bay‘at qilishdan bosh tortdi. Siffinda Ali va Muoviya o‘rtasida jang bo‘lib, u hakamlik mahkamasi bilan tugadi va norozilarning bir qismi (Xorijiyalar) chiqib ketdi. Oqibatda Ali xalifalik hududining katta qismini nazoratdan mahrum qildi. [2.1] Hasan Ibn Ali Muoviya bilan rozi bo‘lib, ikkinchisining vafotidan keyin xalifalikdagi hokimiyat Hasanga o‘tadi, ammo Muoviya taxtni o‘g‘li Yazidga vasiyat qilib, hukmdorlar sulolasiga asos soldi. 661-yilda Umaviylar xalifaligining tashkil etilishi solih xalifalar xalifaligiga barham berdi. VII asrning 30-yillarida xalifalik o‘zining asosiy raqiblari Vizantiya va Fors Sosoniylar davlatini qattiq mag‘lubiyatga uchratdi. 639-yilda Misrda arablarning yurishi boshlandi, bu uning to‘liq bosib olinishi bilan yakunlandi. 661-yilda Muhammadning amakivachchasi va kuyovi xalifa Ali o‘ldirilganidan so‘ng, Umaviylar sulolasi xalifalik taxtiga o‘tirdi va xalifalik poytaxti Damashqqa ko‘chirildi. Hasan bilan Muoviya o‘rtasidagi bitim Husayn tomonidan keskin rad etildi. U Muoviyaga bay‘at qilishdan bosh tortdi, lekin Hasanning maslahati

bilan uni majburlamadi.[3.1] Muoviya vafotidan keyin hokimiyat uning o'g'li Yazid I ga o'tadi Men, Husayn ham unga bay'at qilishdan bosh tortdi. Kufiliklar shu zahoti Husaynga bay'at qilib, uni o'z huzurlariga chaqirdilar. Qarindoshlari va eng yaqin odamlari qurshovida Husayn Makkadan Kufaga ko'chib o'tadi. Yo'lda u Iroqdagi qo'zg'alon bostirilgani haqida xabar oldi, ammo Husayn yo'lda davom etdi. 680-yil oktyabrda Ninevada Husaynning 72 kishilik otryadi xalifaning 40 ming kishilik qo'shini bilan to'qnashdi. O'jar jangda ular o'ldirildi (o'ldirilganlarning aksariyati Muhammad payg'ambarning oila a'zolari edi), shu jumladan Husaynning o'zi, qolganlari asirga olindi. Husaynning o'limi Ali oilasi tarafdorlarining diniy va siyosiy birlashuviga hissa qo'shdi va uning o'zi nafaqat shia harakatining ramzi, balki butun musulmon olamidagi eng muhim shaxsga aylandi.[4.1]

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, Islom dini haqiqatda juda keng yoyilgan hamda taraqqiy etgan shuningdek, dunyo ahlisining sezirarli qismi sig'inadigan dinlar qatoriga kirar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Saxix" al-Buxari, Kniga 1. „Nachalo otkroveniy“, № 3
2. The Encyclopaedia of Islam. Brill, 1986 — 607 bet.
Original matn (ingl.)
3. Большаков О. Г.. История Халифата. Наука, 1989 — 103 bet.
4. Ислам: Энциклопедический словарь. Наука, 1991 — 285 bet.